

s obzirom na modele, zakone, mjerenja dr. Da znanost upućuje znanstvenika na filozofiju, nisu samo ograničenja suvremene kozmologije, nego i pitanje što se zapravo misli pod znanošću, a pogotovo kad se postavi pitanje o znanstvenoj metodi, cilju znanosti, empirijskom utemeljenju, istini, objektivnosti, tada filozofija znanosti ima puno otvorenijih pitanja pred sobom, na koja se ne može empirijski dogovoriti, nego se upućuje na filozofijski odabir.

Sve se to pojačava ako se pomisli da je predmet suvremene kozmologije zaista poseban predmet, koji se ne može promatrati kao mnoge druge predmete, prisutne ovdje i sada, nego tek djelomično i u vremenskom zaostatku.

Autorica upozorava da je najbolji pristup kozmosu, dakako, nakon kritičkoga propitivanja povijesti i današnjega stanja znanosti, komplementaran pristup znanosti i filozofije. Možemo reći da se čovjeku nameću filozofijska pitanja o svemu što mu se pokaže zbiljskim: što je to, je li do kraja spoznato, koju svrhu ima, u kojem je suodnosu s ostalim bićima u cjelini bitka. Ta i druga pitanja iziskuju cjelovitiji pristup kozmosu od pukih empirijskih podataka fizikalne kozmologije. Ne treba ni spominjati da svako kontingentno biće vapi za svojim bezuvjetnim utemeljenjem.

Tko se zanima za odnos suvremene kozmologije i filozofije, kao i znanosti općenito i filozofije te filozofiju znanosti, ova mu je knjiga zaista dobra škola propitivanja odnosa iskustvenoga i pojmovnoga, znanstvenoga i filozofijskoga, fizičkoga i metafizičkoga. Čovjek ima pitanja na koje znanost ne može dati zadovoljavajući odgovor, pa čak i kad bi se odgovorilo na sva znanstvena pitanja, možda bi čovjek još uvijek bio zakinut za ono bitno — pitanje smisla njegovoga života kao i svega postojećega.

Pitanje kozmosa je i naše pitanje jer smo dio kozmosa, ali nam se čini da nam

je za naše egzistencijalne težnje, koliko god se svemir širio, ipak preuzak. Autorica nam je pomogla da izričitije postavimo pitanje o tom svojem sadašnjem boravištu. Knjiga je iznimno zanimljiva onima koji se bave kozmologijom, filozofijom, ali i onima kojima je stalo da smisla i usuda vlastite egzistencija. U knjizi ima toliko citata velikih znanstvenika i mislitelja te autoričinih refleksija da marni čitatelj ne može ostati neobogaćen, i to ne samo ne europskoj, nego i na svjetskoj razini, ali prije svega, naravno, na osobnom rasvjetljenju. Knjiga je izazovna i na znanstvenoj i akademskoj razini, ali i svima onima kojima je stalo do pitanja čovjeka u kozmosu, a donekle su izobraženi znanstveno i filozofijski. Sam se od sebe nameće zaključak: Uzmi i čitaj!

Nikola Stanković

Šimo Šokčević, *Filozofija obrazovanja Johna Henryja Newmana*. Đakovo: Biblioteka Diacovensia, 2017. 180. str.

John Henry Newman, od 13. listopada 2019. svetac Katoličke crkve, kao da je imao poseban instinkt kako prepoznati teološke teme i na njih dati odgovore koji će ga nadživjeti više od jednoga stoljeća. Malo je katoličkih teologa iz 19. stoljeća koji su to postigli. Proučavati Newmanovu misao daleko je od "intelektualne arheologije": on se ne studira kao puki autor iz prošlih vremena, nego su njegovi odgovori aktualni gotovo pa onako kako su oblikovani. Takve su njegove teorije intelektualnoga pristanka, čina vjere, odnosa teološke slobode i autoriteta crkvenoga učiteljstva, odnosa osobne savjesti i nauka vjere, ekumenizma, povijesnoga razvoja dogme, ideja sveučilišta. Upravo ta zadnja postala je životno aktualna u suvremenim prijeporima o mjestu humanističkih znanosti u sveučilišnom sustavu, pa i obrazovanju

općenito, koje se sve više ravna prema pragmatičnim zahtjevima tržišta.

Šimo Šokčević posvetio je knjigu upravo Newmanovoj filozofiji obrazovanja. Knjiga Šime Šokčevića ima jasnu i konzistentnu strukturu, s tri poglavlja, koja su podijeljena u više podpoglavlja. Najprije daje opći pregled Newmanove filozofsko-teološke misli u prvom poglavlju, kontekstualiziran u biografskoj matrici, što je u Newmanovu slučaju bitan uvjet razumijevanja. Zatim problematizira položaj teocentrizma u prosvjetiteljskom modelu racionalnosti, u čijem je intelektualnom ambijentu Newman djelovao. Konačno upućuje na bit i aktualnost Newmanove misli, napose filozofije odgoja u suvremenim raspravama.

Autor je pažljivo studirao sve relevantne Newmanove spise, a impresivno je poznavanje sekundarne literature, najviše na engleskom jeziku, suvremene, i s jasnim raspoznavanjem kvalitetnih autora i autoritativnih interpretacija Newmanova opusa. Obradeni je predmet cjelovito sagledan. Knjiga je pisana uobičajenim akademskim diskursom, ali jezikom pristupačnim i čitatelju koji nije stručnjak u filozofiji. Dapače, knjiga pruža do sad najpristupačniji uvod u misao Johna Henryja Newmana na hrvatskom jeziku.

Newman je jasno uočio da akademska širina mora uključivati različite intelektualne i moralne vrline znanstvenika, ali i različite aspekte sadržaja sveučilišnoga obrazovanja. Pri tome humanističke znanosti, na prvi pogled “beskorisne”, postaju ključne u sintetičkoj sposobnosti intelektualca da sagleda mjesto vlastite pojedinačne discipline u cjelini svijeta. Newman to ne tvrdi zato da bi sačuvao nefleksibilne oksfordske strukture svojega vremena, u kojima je postigao znanstvenu karijeru, ni iz nostalgije romantizma, u čijem je ozračju odrastao.

Njegova ideja sveučilišta proizlazi iz uvida — čija se ispravnost danas mnogostruko potvrđuje — o isprepletenosti različitih vidova unutar onoga što nazivamo racionalnošću. Racionalnost nije “razumska mehanika”, kako ju je zamišljalo klasično prosvjetiteljstvo. Uz deduktivne razumske sposobnosti, osjetila i induktivne vještine, racionalnost uključuje intelektualne vrline pod vodstvom mudrosti i razboritosti (Aristotelov *phronesis*). To znači da je intelektualnost povezana s etikom, pa i s onim načinom spoznaje na koji se oslanjamo u ograničenostima ljudskoga stanja, a nazivamo ga vjerom i povjerenjem.

Zato Šokčević ističe: “Istinska mudrost za [Newmana] nije plod nekakve rigorozne metode, nego disciplinirane duše. Na taj način njegova filozofija obrazovanja izražava povjerenje u moć razuma i znanosti, a s druge strane uočava i ograničenja razuma i potrebu za principima i krjepostima koji su onkraj demonstrativnoga razuma” (str. 164). Newman zna da intelektualna etika ne može bez čvrstih univerzalnih i objektivnih vrijednosti istine, znanja i integriteta. Teocentrizam ne priječi, nego je dapače uvjet mogućnosti intelektualnoga života, uključujući slobodu mišljenja. No to može samo zato što se vrijednosti, uključujući Boga, spoznaju multidisciplinarno putem “jedinstva u različitosti”.

Bit svoje filozofije obrazovanja Newman iznosi u djelu *The Idea of a University* (1852.), gdje razvija ideju “sveobuhvatnosti i opsežnosti obrazovanja” kao lijeka protiv previda važnih vidova zbilje koji se ne uklapaju u pragmatične interese utjecajnih krugova manjine ili prolazne mode većine. Intelektualni život ne može biti “epistemički individualizam”, nego zajednički i timski projekt, utjelovljen u akademskoj zajednici, koja je u stalnom dodiru sa svojim konkretnom društvenom zajednicom, njezinim

potrebama i doživljajem egzistencije u svim njezinim dostupnim vidovima. To je "epistemička ovisnost" (ili međuovisnost) o kojoj govori Šimo Šokčević. Zato se moramo složiti s njegovim zaključkom da "Newmanova filozofija obrazovanja ima snažan potencijal da suvremene akademske zajednice učini kreativnim intelektualnim ateljeima, gdje će se nalaziti istomišljenici i neistomišljenici te u dijalogu i interakciji stvarati ozračje traganja za Istinom koja ima snagu i moć da uvijek iznova nadahnjuje nove tražitelje" (str. 165).

Dalibor Renić

Kongregacija za katolički odgoj (za obrazovne ustanove), »*Muško i žensko stvori ih*«: Za put dijaloga o pitanju roda u odgoju. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2019, 45 str.

U izdanju Kršćanske sadašnjosti iz Zagreba u nizu Dokumenti pod brojem 185 izišao je dokument Kongregacije za katolički odgoj pod naslovom »*Muško i žensko stvori ih*«: Za put dijaloga o pitanju roda u odgoju. Dokument je objavljen 2. veljače 2019. na blagdan Prikazanja Gospodinova u Vatikanu, a potpisuju ga kardinal Giuseppe Versaldi, prefekt Kongregacije za katolički odgoj, i tajnik nadbiskup Angelo Vicenzo Zani. Na hrvatski jezik preveden je u prosincu 2019. godine.

Dokument sadržava poglavlja *Uvod* (br. 1–7), *Slušati* (br. 8–23), *Razmišljati* (br. 24–29), *Predlagati* (br. 30–51) i *Zaključak* (br. 52–57).

U svijetu koji sve više postaje fluidan i u kojem ne postoji cjelovita istina o čovjeku, njegovoj svrsi i smislu postavlja se pitanje na koji je način potrebno odgovoriti izazovima odgoja osobito na području čuvstvenosti i spolnosti. Sve više zastupa se ideja neutralnosti određenja poimanja osobe i života, antropologije

koja se duboko suprotstavlja vjeri i razumu. Na djelu je svojevrsna antropološka dezorijentiranost, koja duboko obilježava našu kulturu. U tom smislu zadaća odgoja nalazi se pred izazovom rodne ideologije, koja polazi upravo od te antropološke dezorijentiranosti i navodne neutralnosti ljudske osobe i života, s tim da se čovjek rađa kao neodređeno biće, čime se niječe naravna razlika i uzajamnost između žene i muškarca. Ideologija individualizma dokida antropološki temelj ljudske osobe i obitelji. U tu svrhu događa se izmjena zakonodavstva i usmjerenja, koja potiču duboki rascjep u biološkom poimanju ljudske osobe podvrgavajući stvari subjektivističkomu izboru bez objektivnoga odnosa prema danoj stvarnosti.

Dokument naglašava potrebu širega obzora odgoja za ljubav, koji u sebi uključuje objektivni vid poimanja ljudske spolnosti, koja je duboko ukorijenjena u osobu, kao i važnost odgojnoga procesa, kako bi se došlo do objektivnih antropoloških datosti spoznaje ljudske osobe u njezinoj različitosti. Stoga ovaj dokument nudi neka razmišljanja i smjernice kao put dijaloga, osobito onima koji odgajaju i obrazuju mlade kako bi im pomogli na putu sazrijevanja i rasta u objektivnoj spoznaji stvarnosti, u koju je uključena ljudska osoba na subjektivnan način u sveopćem pozivu na ljubav, osobito na području i pitanjima koja se odnose na spolnost, što je danas u središtu rasprava koje obilježavaju ovo naše vrijeme. U tom smislu predlaže se metoda koja se sastoji u tri stava: slušati, razmišljati i predlagati (usp. br. 5). Na putu dijaloga potrebno je imati na umu razliku između ideologije roda i različitih istraživanja o rodu koje poduzimaju znanosti o čovjeku u svrhu dubljega razumijevanja antropološke dimenzije ljudske, osobe ističe se u dokumentu (usp. br. 6).